

Až straka zazpívá

Když mladá čarodějka najde ve skryši vyrabovaného lazaretu starou umírající ženu, ještě netuší, s jakým darem opustí pobořeně zdi – to je zrod léčitelky Heniky. Už nechce být čarodějkou. Její matce se však tato proměna ani za mák nelíbí. A navíc se schyluje k válce...

Dana Beranová vstoupila na fantastické literární kolbiště knihou *Eva a kniha poznání* (2014) o jedenáctileté dívce, která se po těžké havárii během rodinného výletu k moři ocitá ve skrytém světě stromidů a učí se žít v souladu s přírodou. Čtenářskou obcí byla knížka celkem dobře přijata. Pak následovala antologie *Žena se lvem* (2016), ve které vyšla její povídka *Nikdy neříkej nikdy* o podvodném zaklínači a příšeře sužující poklidnou vesnici. Na pár let se autorka odmlčela, než se zčista jasna objevila další kniha. Rukopis přijalo na první kontakt nakladatelství Host a vydalo loni na podzim pod názvem *Zpěv straky*. Pozornost čtenářů a čtenářek se rychle obrátila k jičínské rodačce, protože jim její psaní přišlo jako svěží dešť na poušti. Žádný bizár, žádné násilí, žádné porno, žádná velká gesta, žádné hláškování, žádné superhrdinství, žádné máchání mečem a vysílání magických paprsků. Místo toho je v hlavní roli někdo skromný a chybující. Konečně změna!

Zní to jako nuda? V žádném případě! To, co začne jako naivní pohádka o hodné čarodějce, která se rozhodne stát léčitelkou a pomáhat lidem, se záhy zvrhne v poměrně nápadité dobrodružství. Ocitáme se ve fiktivním království středověkého typu, kde existuje magie a lidé jsou podle svého talentu rozdělení do kast, a sotva se nám pravidla jeho fungování ozřejmí, sledujeme, jak se bortí. Měkký král podlehne nátlaku bojechtivého velmistra a souhlasí s tím, že ostatní pilíře společnosti jako věda, umění a léčitelství budou vymýceny. Pro-válečné argumenty zní racionálně, ale pak se rozpoutá pravé peklo. Naše léčitelka Henika v tom zmatku dělá, co může, žije si ve svém domečku a večery tráví počestně ve společnosti mluvící straky. Tu a tam se vydá na cesty za nemocnými na své potrhle kobyle, které říká laskavě Potvora. Snaží se vyhybat problémům a chová se nenápadně, ale nakonec jí stejně vypátrají a jí nezbyde než se do záležitostí trůnu nedobrovolně zaplést.

V jednotlivých epizodách, které spojuje právě postava Heniky, můžeme zkoumat míru jejího odhodlání. Ukazuje se, že se potýká s velkou vinou a výčitkami svědomí, tíží ji samota i to, že se zakoukala do ženatého souseda, kterého nemůže mít, a že má obavy ze své zlomyslné matky-čarodějky, která jí sice propustila ze služby, ale rozhodně ne ze zřetele. Občas má chuť se na všechno vykašlat, dát si vanu a zalézt do postele, ale přísaha léčitelky jí to nedovolí, a tak jde, mokrá, utahaná, ale věrná svému novému poslání. Tím vším se Henika stává blízkou mnohým čtenářkám, které prožívají podobné trápení.

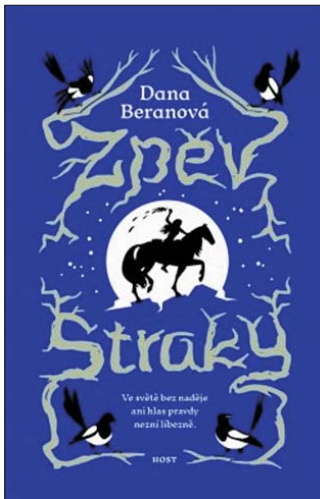
A když k tomu připočteme, že ani chytrá léčitelka není neomylná, stane se obětí manipulace a lži a málem přijde o život, musí pomyslňý sympatometr stoupat k nejvyšším stupňům.

Kladete si otázku, proč si hlavní postava volí léčitelství, ačkoliv se tím připraví o značnou část své magické moci? Inspirace je zřejmá – autorka pracuje ve zdravotnictví. Samozřejmě je potřeba brát některé aspekty Heničina počínání s nadhledem. Každý profesionál ví, že i pomáhání má své hranice, jinak zavání spásitelským syndromem. O léčení chudých se víc mluví, než provádí (s výjimkou mladých vojáčků, ale tahle epizoda se zbytku knihy dost vymyká). Henika totiž jezdí za nemocnými na pozvání a obvykle jdou náklady za její pobyt na vrub hostitele. Jsou to tedy spíš majetní lidé, kteří si mohou léčení dovolit a mají čím zaplatit. Nakonec, z něčeho musí i hodná léčitelka žít, spravovat svůj dům a platit daně, že? Nebo v pohádkách tyhle starosti hrdinové nemají?

A tady jsme trochu u jádra pudla. Na jednu stranu je tu patrný pokus autorky o realistický pohled, kdy užívá moderní jazyk, vč. medicínského názvosloví, a statečně se nevyhýbá zmínkám o krvi a dalších projevech nemoci či zranění. Na druhou ve mně hlodá pochybnost, jak popsání království může hospodářsky prosperovat (ačkoliv víme, že válka je motorem pokroku a díky ní bylo objeveno nejvíc vynálezů, tady ovšem bude zničen i cech vědců, takže žádný strmý technologický vývoj se nekoná). Odkud má čarodějka několik domů, že je rozdává jako lístky do kina? A ten, co věnuje Henice, je v centru města, zachovalý, žádná barabizna s děravou střechou nebo nedejbože chýše na kuřích nohách.

Henika má celkově jaksi štěstí – překážky obvykle snadno překoná, všechno dokonale prokoukne, rychle odhadne diagnózu (příčinu problémů) a řešení jí spadne samo do klína. Málokdy si vlastně musí sáhnout až na dno, kdy hrozí, že zaprodá duši. Z fleshbeků víme, že si prošla ponižováním ve službě u své domnělé matky, paradoxně si však zachovala zdravé sebevědomí. I když není všemocná, rozhodně sebou nenechá zamatat, má svou hrdost a sebeúctu. Ale ne vždycky a je tím trochu nekonzistentní. Občas převálcuje silné protivníky, až se člověk diví, ale jindy couvne před někým, kdo se jeví mnohem slabší.

Henika častěji napravljuje duši než tělo, odhaluje křivdy a pokouší se nastolit spravedlnost. Nejvíce je to patrné na příběhu mladé Inesy, kterou jako studentku řádu Nadaných znásilnili žoldnéři, kteří tam vtrhli na králův příkaz plinit a všechno zničit. Dívka sice přežije, ale dítě, které se z toho násilí narodí, nemá ráda a propadá se do hluboké deprese. Navíc trpí represivními opatřeními svého otce, jenž jí zakazuje malovat, a živoří v domluveném manželství, které ani jejího muže nedělá šťastným. V očištném obřadu se musí všichni tři něčeho vzdát, aby zahnali temnou bytost, již jejich sdílená nenávisť stvořila.

Zatímco manžel jenom spálí svatební smlouvu, otec už to má těžší, protože majetek vydobytý z bohatství solných dolů živí celé jeho panství, ale nakonec se ho vzdá. Nejtěžší to má ovšem Inesa, když obětuje své vaječnický (symbolicky tedy svou plodnost). Možná to nedomyslela, jelikož bez orgánu, který vyrábí estrogen, se rovnou přenáší do seniorského věku, a na to, že by tu znali substituční hormonální léčbu, se asi nedá spoléhat ☺. Najednou zase „realistický“ pohled ustupuje tomu pohádkovému a žádné důsledky se neeší. Takže, když to shrnu, pánové z toho vyjdou ještě dobře, ale mladá žena má smůlu. Inu, mám trochu jinou představu spravedlnosti. A musím se ptát: Je tohle pohádka, nebo není? Nebo šťastné konce už nejsou moderní?

Co však rozhodně překračuje rámeček pohádky, je otevřenost určitých scén, zejména milostných. Inu, nechť se léčitelka po dlouhém půstu potěší, nic proti tomu. To, jak se Henika protáhne těsně kolem kováře, po kterém touží, aniž by k něčemu došlo, mě svírá v hrudi ještě teď. Ano, přesně takhle má na čtenáře zapůsobit dobře vystavěná postava, která nešustí papírem, ale dokáže vyvolat dojem, jak dobře ji znáte, a pomalu ani nepřekvapí, když náhle zazvoní u dveří. Pozvete ji dál, dáte kafe a zanedáváte, jak je svět zlý a ti chlapi nenapravitelní...

Pak možná chápete, proč mě zaráží ten pohádkový kolorit, v němž se Henika pohybuje. Ona totiž tu pohádkovost trochu evokuje samotná obálka. Na podkladu z chladivé kobaltové modří se nese nápis rozřeseným strašidelným písmem. Typický čarodějnický motiv evokuje i úplněk, na jehož pozadí se odráží černá silueta jezdkyň na koni. A v rozích vesele hřadují čtyři straky... Jak se pak rozhodnout, co je kniha zač a na jaké čtenáře cílí? Je to vidět i ze čtenářských reflexí na netu, jedny tenhle nejednotný koncept rozčiluje, druhým to naopak učaruje. Jak už ale řekl nějaký klasik, ona si každá kniha své stoupenky najde, takže fekněme, že se jedná o pohádkovou fantasy pro dospělé, kteří nemají zas tak vysoké nároky na filozofickou hloubku a uvítají lehčí oddechovku, a s tím můžeme debatu uzavřít.

Samotný fikční svět má autorka nepochybně obmyšlený, včetně nenáslidné role, jakou tu zastává magie. Čarodějka je plná fantasy produkce a jen těžko lze přijít s něčím originálním, ale odvážím se tvrdit, že Daně Beranové se to povedlo. Jediným kamenem úrazu je, že nechce všechno prozradit najednou. A tak si může čtenář připadat z počátku zmatený, protože vlastně vůbec neví, která bije, a až postupně se mu všechno začne skládat dohromady jako puzzle. Kdo se svého wow okamžiku dočká, je spokojen, kdo knížku zahodí ještě předtím, má dojem, že čtení byla ztráta času. Jeho škoda, řeknete si. Souhlasím ☺

Co určitě zaujme, je netradiční kompozice knihy. Ačkoliv *Zpěv straky* vypadá jako soubor samostatných povídek, tak vězte, že je to povídkový román (no jo, to taky existuje, např. *Noční labuť* Zuzany Hartmanové je podobně vystavěná). Udržet takový formát, aby se některé informace neopakovaly a jiné naopak neutekly, je však o zkušenostech (a dobrém redaktorovi ☺). Měla jsem dojem, že některé pobočné motivy zůstaly nedotažené, možná ještě čekají na příležitost, ale zatím vy-

padají jako opomenutí. Jednotlivým epizodám (povídkám) předchází krátké intermezzo, které uvede čtenáře do situace. Tudiž pak není nutné vyprávění tolik zatížit vysvětlovacími pasážemi a příběh hladce klouže k rozuzlení a šikovně na již řečené odkazuje.

Výhodou zvolené kompozice je skutečnost, že povídky dokážou stát i samostatně – však také jedna z nich vyšla nedávno v časopise Pevnost – a mimochodem, *Pláňata* nejsou pohádkou ani omylem a svým vyústěním opravdu nutí k zamyšlení. V knize narazíte na řadu známých motivů, ať už z pohádek nebo z jiných fantasy ság. Nevím, odkud se to vzalo, ale někdo knihu dokonce nazval „Zaklínačem v sukničích“, ačkoliv Henika nemá s Geralem nic společného. Je léčitelkou a uzdravuje lidi, nezahání žádná monstra a nezachraňuje svět. Není však tajemstvím, že Dana Beranová je milovnicí *Zaklínače* a zřejmě se snažila vystihnout jeho hořkosladkou atmosféru a napodobit i způsob rozvíjení příběhu, což obojí může Sapkowského dílo připomínat.

Uvidíme ovšem, jak dlouho to „nehrdinské pojetí“ hlavní postavy vydrží. Henika se až dosud starala se především sama o sebe, jen občas si dělala obavy o svou kamarádku straku. Ta však – v kontrastu k názvu knihy – ani jedinkrát nezazpívá. Podle otevřeného konce lze však soudit, že se s Henikou i její opeřenou družkou ještě shledáme. Rodové tajemství, které je na posledních stránkách jenom nakousnuté, jistě přivláká řadu nových dobrodružství. A přestože má *Zpěv straky* ambice být něčím víc (a to se ještě může naplnit), zatím se moc hodnotit nedá, protože nepochybně představuje úvod k daleko většímu příběhu. To je v dnešní době velmi populární a nakonec z toho bude sága o osmi dílech (to jenom hádám ☺). Zároveň s tištěnou knihou vznikla i audiokniha, kterou vypráví Kateřina Mendlová Jirů a svého úkolu se zhostila opravdu se ctí. I sama autorka se pustila do jiné formy sdělení – vizuální – a vytvořila poutavý kreslený booktrailer. Snad nevdá, když prozradím, že Dana Beranová s manželem zpívají v amatérském hudebním uskupení fantasy písně vlastní proveniencí. Je vidět, že se jedná o autorku všestranně nadanou, která si zaslouží pozornost!

Zuzana Hloušková

Beranová, D.: Zpěv straky, Host 2022, 232 stran, 314 Kč

Odposlechnuto

Každá doba si své archetypální hrdiny modeluje a vytváří podle svého. A jestliže je základní ideologií dnešního Západu multikulturalismus, provázený kulturním masochismem, pak je docela logické, že se to musí projevit i ve filmové podobě historických postav. Evropská historie a kultura je z progresivistického pohledu hanebně monochromatická, což je správné změnit, nejen jaksí v přítomnosti a budoucnosti (to se děje migrací), ale i v minulosti. V knihách to moc nejde, i když pokusy tu jsou, film je pro to naopak ideální médium. Africký D'Artagnan je proto očekávatelná volba. Skoro by se dalo říct, že nikdo jiný než černoch ho hrát už ani nemůže. Lze předpokládat, že se to u nějakých mušketýrů nezastaví. Ale vždyť jde jenom o film, jak nám někdo vysvětlí.

Jiří Peňas